

GENERAČNÍ PLODNOST PODLE VELIKOSTNÍCH SKUPIN OBCÍ A OKRESŮ VE VÝSLEDKÁCH SČÍTÁNÍ LIDU ZA TRVALE A OBVYKLE BYDLÍCÍ OBYVATELSTVO

Roman Kurkin
Oddělení demografické statistiky, Český statistický úřad
roman.kurkin@czso.cz

V odborné literatuře je obvykle venkovským oblastem přisuzována vyšší úroveň plodnosti než městským. Data z posledních Sčítání lidu, domů a bytů v Česku umožňují analyzovat rozdíly v generační plodnosti žen podle velikostních skupin obcí. SLDB 2011 nabízí navíc i porovnání v závislosti na obvykle a trvale bydlícím obyvatelstvu. V posteru jsou zachyceny nejen trendy v generační plodnosti u žen, ale i vývoj její variability. Příspěvek je doplněn i analýzou diferencí tohoto ukazatele na okresní úrovni a ukazuje, zda souvisí úroveň generační plodnosti s venkovským nebo městským charakterem okresu.

ÚVOD

Malé obce většinou dosahují v evropských zemích vyšší úrovně plodnosti než města (de Beer a Deerenberg, 2007; Kulu a Boyle, 2009). Ve venkovských oblastech obvykle mají větší vliv tradice a normy, přičemž obyvatelstvo je pod sociální kontrolou svého reprodukčního chování, což většinou působí na vyšší úroveň plodnosti. Naopak města mají obvykle větší nabídka možností k lidské seberealizaci, ať už ve vzdělání, v práci nebo ve volnočasových aktivitách (Šídlo, 2004).

DATA A METODIKA

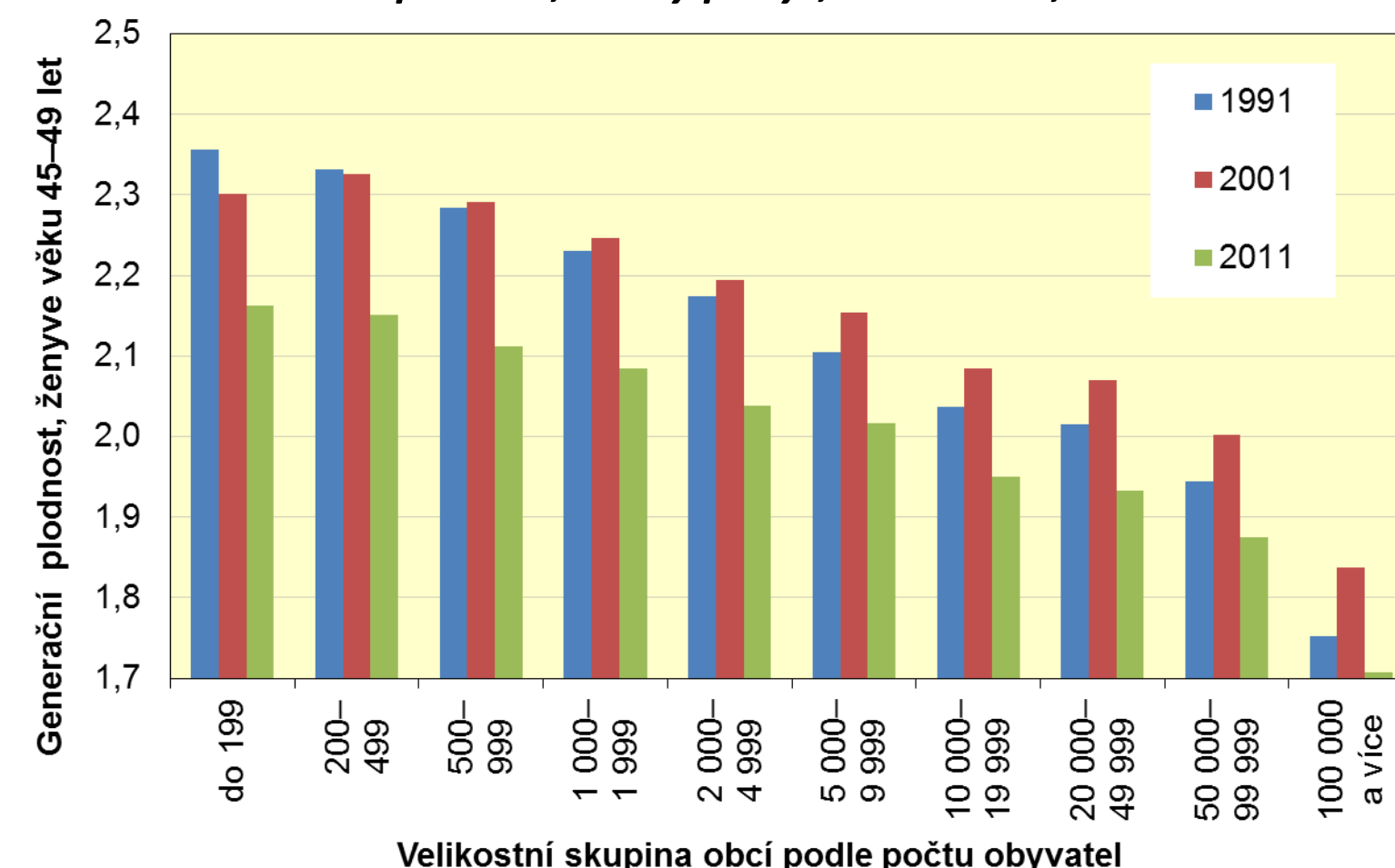
- Zdrojem dat jsou Sčítání lidu, domů a bytů 1991, 2001, 2011
- SLDB 2011 umožnilo poprvé vypočítat ukazatele i podle obvyklého pobytu
- Generační plodnost udává průměrný počet živě narozených dětí¹⁾, který se ženě narodil k rozhodnému okamžiku SLDB
- Dítě se nemuselo narodit v okresu nebo velikostní skupině obce, kde bydlí žena v době rozhodného okamžiku
- Ukazatele jsou vypočítány pro ženy ve věkové skupině 45–49 let²⁾ – nejmladší s ukončenou reprodukci, omezí se tak vliv případného stěhování nebo jiných selektivních procesů

GENERAČNÍ PLODNOST PODLE VELIKOSTNÍCH SKUPIN OBCÍ

- S rostoucí VSO klesala úroveň generační plodnosti ve třech posledních SLDB
- Ve všech VSO byla intenzita plodnosti v SLDB 2011 nižší než v SLDB 2001
- Variabilita mezi VSO se v čase snižovala
- Rozdíly mezi generační plodností podle trvalého a obvyklého pobytu v SLDB 2011 u 45–49letých žen byly zanedbatelné

Ukazatel	1991	2001	2011
Generační plodnost	2,01	2,09	1,95
Maximální hodnota	2,36	2,33	2,16
Minimální hodnota	1,75	1,84	1,71
Variační rozpětí	0,60	0,49	0,46
Směrodatná odchylka	0,208	0,177	0,166
Variační koeficient (v %)	10,3	8,5	8,5

Obr. 1; Tab. 1 – Generační plodnost žen ve věku 45–49 let podle velikostních skupin obcí, trvalý pobyt, SLDB 1991, 2001 a 2011

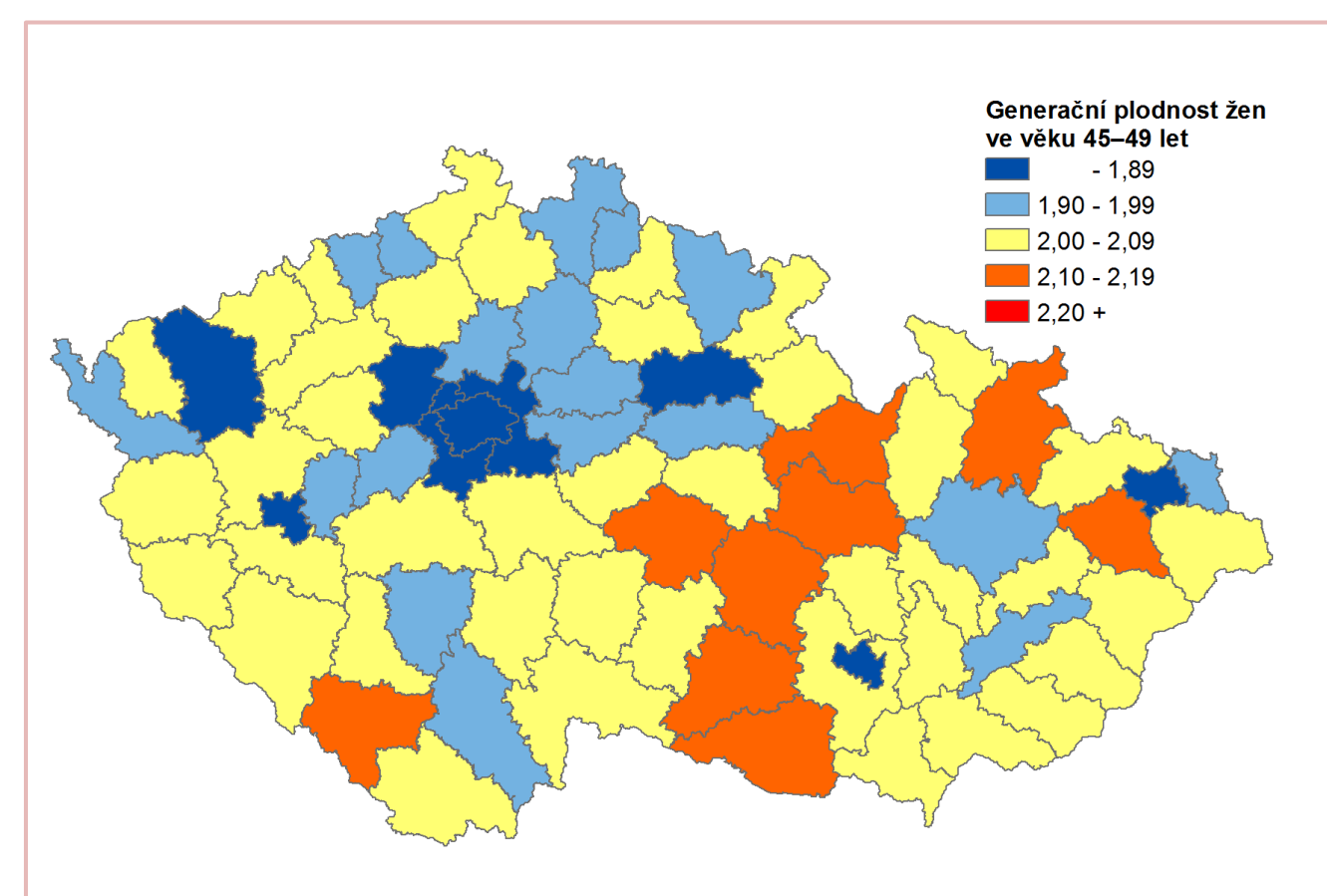
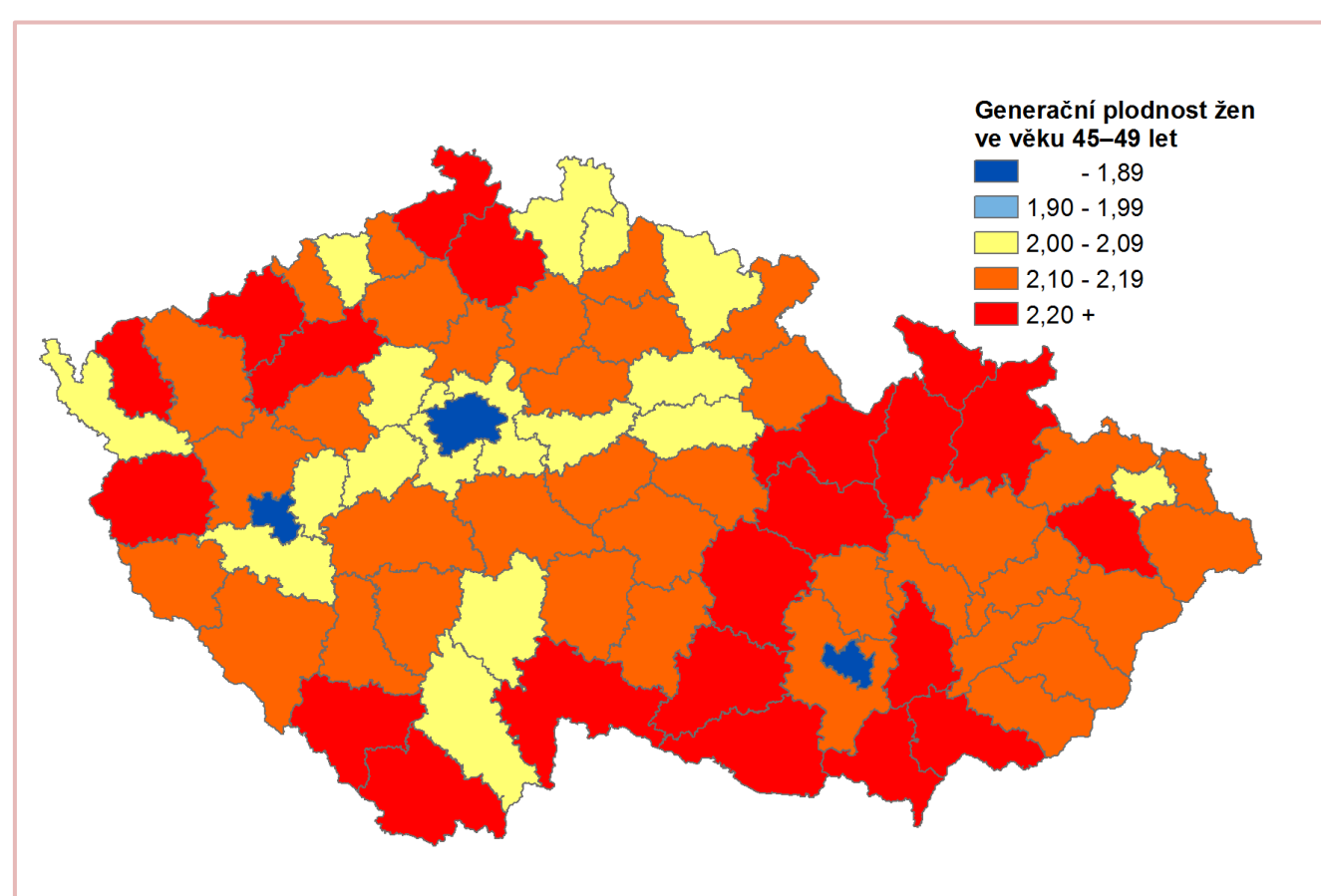
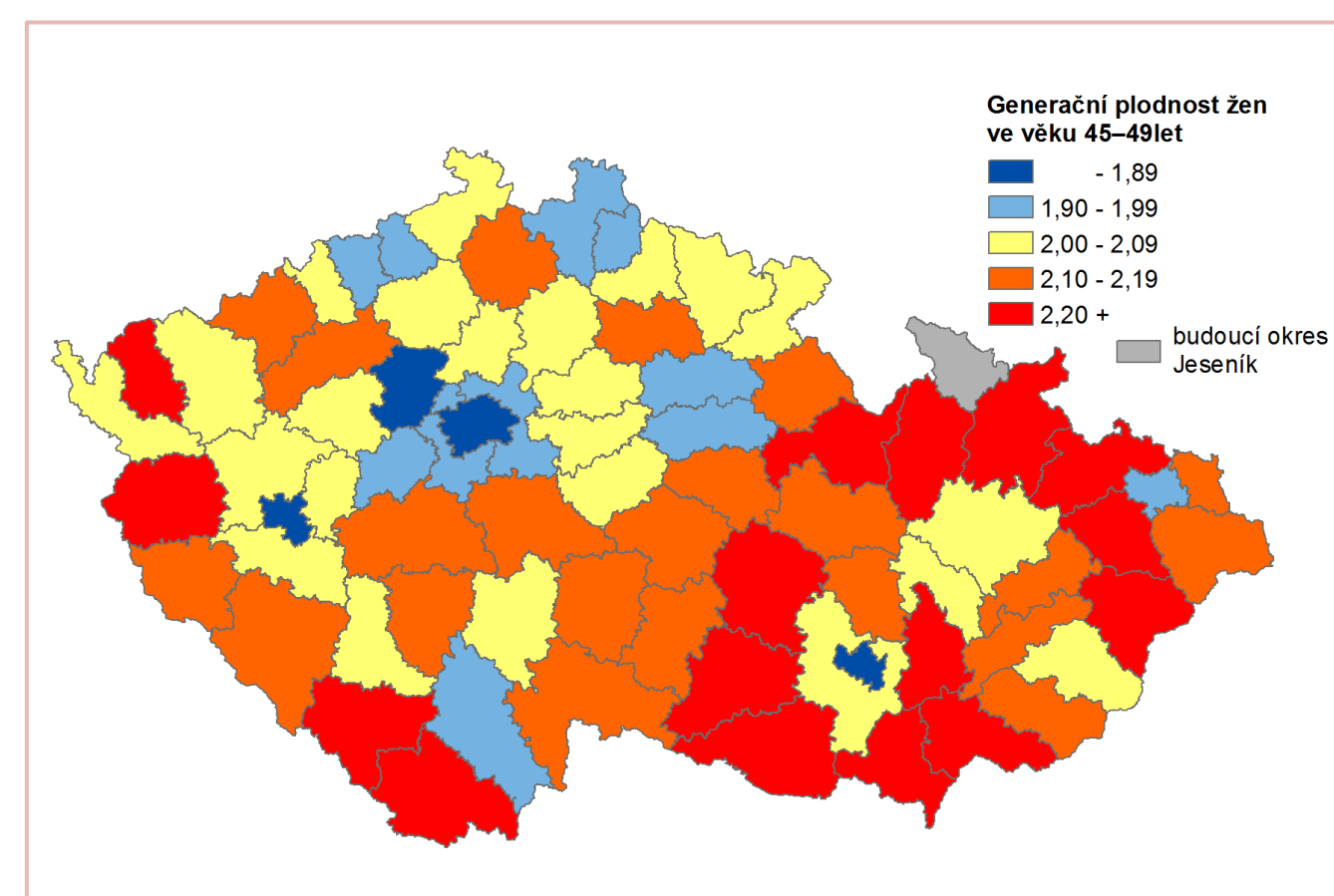
GENERAČNÍ PLODNOST PODLE OKRESŮ

- Územní rozložení plodnosti podle okresů bylo u žen ve věku 45–49 let ve třech analyzovaných SLDB podobné
- Spearmanův korelační koeficient dosáhl mezi roky 1991 a 2001 hodnoty 0,903, mezi roky 2001 a 2011 byl 0,866 a při srovnání let 1991 a 2011 měl úroveň 0,825
- Variabilita generační plodnosti se v čase snižovala, k většině poklesu došlo již mezi roky 1991 a 2001
- Rozdíly mezi úrovní plodnosti podle trvalého a obvyklého pobytu byly nízké – maximálně 0,02 dítěte na jednu ženu
- Mezi roky 1991 a 2001 se generační plodnost snížila pouze u 13 okresů (zejména v Moravskoslezském kraji), v případě 5 okresů došlo ke stagnaci a u 58 k růstu intenzity plodnosti (obzvláště v Ústecké kraji)
- Generace narozená zhruba v první polovině 40. let totiž dosahovala nižší úrovně konečné plodnosti, než generace z první poloviny 50. let
- V SLDB 2011 měly ženy ve věku 45–49 let (generace zhruba první poloviny 60. let) konečnou plodnost poprvé pod 2,0 dětí na jednu ženu
- Mezi roky 2001 a 2011 došlo k poklesu intenzity plodnosti ve všech okresech, nejvýraznější byl v okresech Karlovarského kraje
- Hodnot nad 2,2 dítěte na jednu ženu nedosáhl v SLDB 2011 už žádný okres, v SLDB 1991 jich bylo 16 a o deset let později 20
- Dlouhodobě dosahuje nejvyšší úrovně generační plodnosti okres Žďár nad Sázavou a nejnižší Praha

- Souvisí hodnoty generační plodnosti v okresech s tím, zda se jedná spíše o městské nebo venkovské okresy?**
- Generační plodnost žen ve věku 45–49 let ze SLDB 2011 podle okresů byla vztažena k podílu osob v obcích nad 2 000 obyvatel v rámci okresu podle dat SLDB 1991
- Spearmanův korelační koeficient dosáhl hodnoty -0,294, což indikuje středně silnou korelaci
- Okresy s vyšší úrovní generační plodnosti, tak měly spíše venkovský charakter

Ukazatel	1991	2001	2011
Generační plodnost	2,01	2,09	1,95
Maximální hodnota	2,39	2,38	2,19
Minimální hodnota	1,64	1,77	1,63
Variační rozpětí	0,75	0,61	0,56
Směrodatná odchylka	0,206	0,154	0,146
Variační koeficient (v %)	10,2	7,4	7,5

Obr. 2, 3, 4; Tab. 2 – Generační plodnost žen ve věku 45–49 let podle okresů, trvalý pobyt, SLDB 1991, 2001 a 2011

SEZNAM LITERATURY A POZNÁMKY

- de BEER, Joop, DEERENBERG, Ingeborg. 2007. An Explanatory Model for Projecting Regional Fertility Differences in the Netherlands. *Population Research and Policy Review*. 2007, vol. 26, no. 5–6, p. 511–528. ISSN 0167-5923.
- KULU, H., BOYLE, P. J. 2009. High Fertility in City Suburbs: Compositional or Contextual Effects? *European Journal of Population*. 2009, vol. 25, no. 2, p. 157–174. ISSN 0168-6577.
- ŠÍDLO, Luděk. 2004. Regionální diferenciace úrovně a struktury plodnosti v Česku v období 1987–2002. Praha. 2004. 70 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova. Přírodovědecká fakulta. Katedra demografie a geodemografie.

¹⁾ Počet živě narozených dětí se zjišťoval v SLDB 1991 a 2011, zatímco v 2001 směřoval dotaz na počet narozených dětí.

²⁾ Věk 45 až 49 let odpovídá generacím 1941–1946 pro SLDB 1991, 1951–1956 pro SLDB 2001 a 1961–1966 pro SLDB 2011.

49. konference
České demografické společnosti
Demografie – město – venkov
22.–24. května 2019, Lednice